

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1276

מסכת בבא קמא ג'-ט' ♦ כלים כ"ה, ו' - כ"ה, י'

בס"ד, כ"א חשון תשפ"ד

השבוע בגליון

- ♦ אפיית עוגות עם אבקת כביסה
- ♦ שוחט שמכר בשר טרף
- ♦ פיל אפריקני כמחיצה לסוכה
- ♦ תשלום על קולו היפה של החזן

- ♦ טבח שהתרשל במלאכתו
- ♦ שמחת ברית מילה בעזרת מגנט
- ♦ משאבות הלחץ של חברת "מקורות"
- ♦ אדנית שמעכה גג מכונית

בשורה לקוראי הגליון!
ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

יהודים של פעם

אי אפשר להתעלם מן הקסם המיוחד הקורן משכונותיה הוותיקות של ירושלים. שנים על גבי שנים לא השתנה בהן מאומה. על אותו חוט תיל, שלפני שבעים או שמונים שנה נמתח מחלון בית אחד למשנהו, נתלים כבסי המשפחה לדורותיהם. הזמן כאילו קופא, עומד על מקומו ומשתמר בסם המדיף ניחוח רווי הוד קדומים ששיני השעון אינן יכולות לו. זהו אחד המקומות היחידים שבו יכול ישיש לטייל עם נכדיו, להצביע ביד רועדת על מרפסת מטה ליפול הנתמכת בידי קורות פלדה מסולסלות ולומר בהתרגשות: "שם היה גר האלטרער זיידא שלי".

באחת הדירות של שכונת בתי נייטין, השתכנה משפחת בטלמן. אם המשפחה, הגב' נחמה בטלמן ע"ה, בת למשפחת המבורגר, שהחזיקו בבנק הראשון בירושלים, הביאה עמה סכום יפה כנדוניה ולאחר נישואיהם פתחו בני הזוג חנות מכולת למחייטים.

ההצלחה האירה להם פנים, כך נדמה היה בכל אופן. בכל עת היתה החנות מלאה מפה לפה, ומידי שבוע היה ר' דוד בטלמן ז"ל מגייס סבלים ערביים שישאו לחנותו שקים ומצרכי מזון נוספים, כדי למלא את החסר.

חלפו עברו חודשים מספר, ועשרות חוברות שנערמו על הדלפק העידו על מצוקתם של בעלי חנות המכולת. אכן, הכל קנו, אך לאיש לא היה מהיכן

דף ה/א היזק שאינו ניכר

טבח שהתרשל במלאכתו

בסוגייתנו נחלקו האמוראים, האם אדם שהיזק "היזק שאינו ניכר" חייב לשלם על כך. בהגדרת המושג "היזק שאינו ניכר" מבאר המאירי (גיטין מ/ב ד"ה ולענין משנתנו), שאמנם, החפץ עצמו לא ניזוק מבחינה פיזית, אלא שהמזיק הביא את החפץ למצב שההלכה אינה מתירה להשתמש בו. כגון, אדם שטיימא את תרומת חבירו, שהפירות עצמם לא ניזוקו, אך מעתה אין להם כל שימוש. להלכה נפסק (שולחן ערוך חו"מ סי' שפ"ה סעי' א'), כי מצד הדין המזיק את חבירו היזק שאינו ניכר פטור מלשלם, אבל חכמים קנסוהו לשלם את מלא הנזק אם עשה זאת במזיד.

כל זאת, אם בחפץ עצמו לא חל כל שינוי. אולם, אדם שנקב חור זעיר באתרוג חבירו, הרי הוא חייב לשלם על הנזק שנגרם בשל כך שהאתרוג אינו ראוי למצווה, אף שלמראית עין לא ניכר הנזק באתרוג, מאחר שבפועל נעשה **שינוי בגוף** האתרוג. את השלכותיה רחבות ההיקף של הלכה זו, נוכל ללמוד מחילוק מעניין שכתב הפרי מגדים.

מעשה בטבח שתוך כדי עבודתו, הכניס בטעות בשר טרף לשני סירים. הסיר האחד הכיל תבשיל חצילים והסיר השני הכיל בשר כשר. מדברי הפרי מגדים (או"ח הנהגת או"ח סדר ב') עולה, כי כאשר נבדוק כל מקרה לגופו, נוכח, כי הטבח חייב לשלם על החצילים שנאסרו באכילה, אך אינו חייב לשלם על הבשר הכשר שירד לטמיון. שכן, בבשר הכשר שעורב עם הבשר הטרף, לא חל כל שינוי וטעמו נותר כשהיה, שהרי טעם שני הבשרים שווה. על כן, הרי זה "היזק שאינו ניכר" והמזיק אינו חייב לשלם על כך שהרי פעל בשוגג.

לעומת זאת, החצילים שנטרפו, השתנו בטעמם, שהרי טעם הבשר הטרף נבלע בהם ומעתה טעמם שונה, ועל כן נזק זה נחשב כהיזק ניכר, ומאחר שאדם מועד לעולם, עליו לשלם לבעל החצילים על הנזק שנגרם לו (עי' שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' פ"ח).

דף ו/א לא אתוויי אבנו סכיננו ומשאו

שמחת ברית מילה בעזרת מגנט

לפני שנים רבות, בשנת תשי"ט, התעוררה בירושלים שאלה נדירה ומעניינת. היה זה בעיצומו של יום השבת, כאשר ערבי נשא את כליו של מוהל לבית הכנסת בו היתה אמורה להיערך ברית מילה. הערבי הניח את התיק בבית הכנסת והלך לדרכו. והנה, כאשר המוהל פתח את תיקו,

צעילוי נשמת

הר"ר **אריה דוד** ז"ל
ב"ר משה מאיר הכהן פינק ז"ל
נלב"ע כ"ב בחשון תשס"ה

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **יוסף דוד לנדאו** ז"ל
ב"ר יעקב שמעון ז"ל
נלב"ע כ' בחשון תשל"ה

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידינו הר"ר **אפרים ברנד** וזוג מרת **חנה** שיחיו - גבעתיים

צעילוי נשמת

הר"ר **נחמיה פרידר** ז"ל
ב"ר ישראל צבי ז"ל
נלב"ע כ"ה בחשון תש"ס

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ר' **ישראל פרידר** ה"ו - גבעת שמואל

לעילוי נשמת

מרת **טובה בורנשטיין** ע"ה ב"ר משה אליעזר ז"ל

נלב"ע כ' בחשון תשנ"ב **תנצב"ה**

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

התברר שסכין המילה נעדרת, וחיפוש קל העלה, כי הסכין נפלה סנטימטרים ספורים מפתחו של בית הכנסת. במצב זה, אדם מישראל אינו רשאי להכניס את הסכין פנימה, שהרי במקום בו אין עירוב, אסור להכניס חפץ מרשות הרבים לרשות היחיד.

רב בית הכנסת שנכח במקום, הגה רעיון מבריק. במחסן בית הכנסת היה מונח מגנט רב עוצמה. לפיכך, הוא הציע להניח את המגנט על פתח בית הכנסת, באופן שהסכין תמשך מעצמה אל המגנט וכך יוכלו לערוך את ברית המילה. אולם, הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל, בגאונותו הרבה, הוכיח מסוגייתנו כי הדבר אסור, כפי שיבואר להלן.

כמבואר בסוגייתנו, המניח סכין או אבן במקום שהן עלולות ליפול ממנו ולהזיק, כגון, בראש הגג, חייב בתשלומי הנזק אם הן נפלו והזיקו, כפי שהתורה חייבה מבעיר אש לשלם על מעשיו אם האש התפשטה והזיקה. לדעת רבי יוחנן, המצית אש חייב בתשלומי נזקה, משום שהלהבות נחשבות כחיצים שנורו על ידו, וכהגדרת רבי יוחנן "אשו משום חיציו". כלומר, כפי שהיורה חץ אחראי לנזקים שנגרמו על ידי החץ, כך גם אדם שהצית אש חייב לשלם על נזקים שנגרמו על ידי האש, למרות שהוא אינו מזיק בידיו בפועל (זו דעת בעלי התוספות דף ה/ב ד"ה כ"ו וע"י רא"ה בשטמ"ק לקמן נו/ב, שחולק על כך).

עתה, נשוב לסכין המילה המונחת לפני בית הכנסת וניווכח, כי גם על ידי מגנט אסור להכניסה בשערי בית הכנסת. שכן, אחר שמבואר בסוגייתנו, שפעולות הנגרמות על ידי האדם מתייחסות אליו באופן ישיר, גם המניח מגנט למשיכת הסכין פנימה, נחשב כמי שהכניס את הסכין במו ידיו, למרות שהסכין נכנסה מכח ה"שאיבה" של המגנט (שו"ת הר צבי או"ח א' סי' קל"ב).

שאלה מעניינת זו עוררה הד רב בקרב הציבור התורני, ואף עלתה לדיון בשעת ביקורו של הגאון רבי חיים חייקין זצ"ל בשנת תשכ"ה אצל רבה של ציריך, בעל החלקת יעקב, שסבר (שו"ת או"ח סי' ק"ט), כי מותר היה להכניס את הסכין לבית הכנסת בעזרת המגנט, זאת, על פי המבואר במשנה (שבת צב/א), כי המוציא מרשות לרשות "שלא כדרך המוציאים" - פטור מדאורייתא. לפיכך, גם המכניס את הסכין בעזרת המגנט אינו עושה זאת בדרך הרגילה בה אנשים מכניסים חפצים לבתיהם, ועל כן אין הוא נחשב כעובר על מלאכת הכנסה מרשות לרשות [עיי"ש צירוף הסיבות שיש להתייר **איסור דרבנן** במקרה זה].

דף ו/ב הכותל והאילן שנפלו

משאבות הלחץ של חברת "מקורות"

כאשר אנו לומדים על "אש" ו"בור" עלינו לדעת, כי לסוגיות אלו השלכות, לא רק להיזק שנגרם על ידי בור ואש בלבד, אלא כפי שניווכח להלן, לנושאים אלו השלכה גם למקרי נזיקין שונים, כגון: נזילת מים שגרמה נזק לצידוד, או עציץ שנפל מאדן החלון מגובה רב והזיק, שיש לדון לאיזה סוג של "אב נזיקין" עלינו לשייך נזקים אלו.

בתחילת המסכת נקבעו ארבעה אבות נזיקין: שור, בור, מבעה והבער. כל אב נזיקין שונה באופיו מרעהו, וכך גם בחיוביו לשלם עבור נזקים. לדוגמה: ה"בור" פטור מנזקי כלים, וה"אש" פטורה מתשלום על שריפת חפצים שהיו טמונים. מעתה, בכל אירוע של נזק, יש לבדוק את מאפייניו כדי לקבוע לאיזה הגדרה של איזה "אב נזיקין" הוא שייך ובכך לדעת האם יש לחייב על נזק זה אם לאו.

אדנית שמעכה גג מכוננית: דיירי בניין באזור המרכז התייצבו בפני בית הדין כשהם תובעים את אחד השכנים בגין אדנית שנפלה. מספר חודשים טרם נפילתה, התריעו השכנים בפני בעליה, כי אחיזתה רופפת והיא עלולה ליפול, אך הוא לא שעה לאזהרותיהם, ואכן, בסופו של דבר נחתה האדנית לרחוב ומעכה את גג מכונניתו של אחד השכנים. חיובו של בעל האדנית לפצות את בעל הרכב, תלוי ועומד במחלוקת הראשונים בסוגייתנו, האם להגדיר את החפץ הנופל כ"אש" או כ"בור" (קובץ דברי משפט חו"מ ח"ב).

בסוגייתנו מבואר, כי בעל כותל רעוע שהוזהר לסלק את הכותל ולא עשה כן, חייב לשלם על נזקים שנגרמו עקב נפילת הכותל. אלא, שנחלקו הראשונים, האם הכותל שהזיק מוגדר כ"אש" או כ"בור", ומחלוקתם נובעת מהגדרת שורשי המאפיינים של "אש" ו"בור". שכן, המאפיין של "בור" הוא, שהבור **אינו הולך** ומזיק אלא הניזקים נופלים לתוכו. ואילו המאפיין של "אש" הוא, שהרוח מצטרפת אליה ומסייעת בידה להזיק.

והנה, בכותל רעוע זה, מעורבים מאפיינים של "אש" ושל "בור" יחדיו. שהרי מצד אחד הכותל הזיק בשעת נפילתו והוא זה **שהתקרב אל הניזק**, בשונה מ"בור", שהניזק מתקרב אל המזיק. מאידך גיסא, כותל זה גם אינו דומה לאש, שהרי הכותל אינו נזקק לעזרת כח אחר כדי להזיק, שכן, נפילתו נובעת מהתמוטטות עצמית ולא מחמת הרוח. בשל כך, נחלקו הראשונים, האם להגדירו כ"אש" או כ"בור" (לדעת הרא"ש דינו כבור, ובדעת התוס' כתב הקה"י בתשובתו בשו"ת משכנות ישראל בפתיחה לספר, שדינו כאש).

מעתה, חיובו של בעל האדנית היא תלוי במחלוקת הראשונים. שכן, אם האדנית שנפלה מוגדרת כ"בור", בעל האדנית פטור מלשלם, שהרי התורה פטרה את ה"בור" מתשלום עבור כלים שניזוקו

לשלם. רשימות צפופות, מסודרות למופת, מילאו את המחברות שבהן נרשמו הקונים שקנו בהקפה, והללו הלכו ותפחו ככל ששמה של המכולת הלך והתפרסם.

באחד הימים דיווח ר' דוד לרעייתו, כי התקציב שהם הועידו להשקעה בבית מסחרם כלה עד תומו, ומדפי החנות החלו להתרוקן במהירות מתכולתם. כעבור מספר ימים ננעלו דלתות החנות על מסגר ובריאח ובעלי המכולת שבו לביתם עם צרור מחברות. זה מה שנשאר מהנדוניה. חובות. אכן, הצלחה כלכלית מרשימה.

בעל נפש זכה וטהורה כבדולח היה ר' דוד, וכמוהו רעייתו שאשת רוח היתה. לא יעלה על הדעת, שחו בני הזוג בינם לבין עצמם, לדחוק בבעלי החובות האומללים שאינם יודעים מניין ימצאו פרוטה כדי להאכיל את ילדיהם ביום המחר. הבה נמחול להם בלב שלם על חובותיהם וה' הטוב ירחם. כך, גם נגוזה לה האפשרות שבימים טובים יותר תחזור הנדוניה לבעליה, והמחברות המסודרות שתפקידן העיקרי ניטל מהן זה עתה, נותרו לשמש כעדות אילמת לחובות שהיו ואינם.

כעבור דקות מספר שבו השניים ונועצו ביניהם, אם חובות כבר אין, מחברות אלו לשם מה? ומחשבה למעשה, לא חלף זמן רב ועשן דקיק שהתמר מפחית ברזל גדולה, העלה השמימה את חובותיהם של בני שכונת נייטון וסביבותיה. גם מחברות כבר לא היו.

ללא טרוניה או מחשבה כעושה קיבל על עצמו ר' דוד משרת מלמד דודיק בתלמוד תורה ירושלמי, וכעבור שנים מספר הוא נאלץ לנטוש את משרתו לטובת משרה שמזכה את בעליה במספר פרוטות גדול יותר בסוף החודש. כך הפך ר' דוד לפועל בניין. בלב שמח ובנפש חפצה, מתוך הויה לקב"ה על על ילדיו שהעניק לו עם השנים ועל האפשרות לפרנסם, היה ר' דוד עמל קשות מבוקר עד ליל להביא טרף לביתו, תוך הקפדה לבלתי דלג על קביעות עיתים לתורה.

ערב אחד פסע ר' דוד לעבר ביתו ונתקל בערימת גרוטאות שהפריעו למהלך דרכם של העוברים והשבים. בלא משים דחף ר' דוד את הגרוטאות ברגליו כדי לפנותן לצדדים, ולתהמתו נתגלתה לפניו מסכת בבא קמא. קרועה בחלקה, אך דפים שלמים מתוכה בצבצו בתחינה שיגאלום מן הבזיון. הפך ר' דוד קרש מימין, חבתי משמאל, ולעיניו נחשפה ספריה שלמה של ספרי קודש שהתגוללו ברשות הרבים.

באותם זמנים לא ועד גניזה היה, וגם לא ועדה. עסקנים לא הקדישו את חייהם לטיפול בספרי קודש ישנים, ומשאיות לא התרוצצו אחוזות תזזית מבית כנסת למשנהו כדי לגייס שקי גניזה. איש כמעט לא גנז ספרי קודש. חומשים וסידורים, כך גם ספרי קודש אחרים, עברו מאב לבנו ששמרו עליהם כעל בבת עינם. סידור חדש קנו לבלה או לגר צדק. גניזה, כאשר בכל זאת הצטברה בביתו של מאן-דהוא, היה הלה טומנה בעצמו למנוחת עולמים, באחד הכוכים שבהרי ירושלים.

מזוועזע עד עמקי נשמתו שב ר' דוד לביתו ושח לאשתו על אודות ספרי הקודש המתגוללים בבזיון ברחובה של עיר. ישבו השניים, חישובו חשבונו של עולם, צירפו מספרים, הפחיתו, הכפילו, חילקו, השוו וליבסוף הגיעו למסקנה כי ר' דוד יסע אל השוק וירכוש שקי בד חזקים והגונים כדי לטמון בהם את הגניזה. לא קלה היתה ההחלטה. חישובו מדוייק של ההוצאה הכספית הבלתי צפויה העלה, כי ערכם הכספי של השקים שווה לתמורה שמפיק ר' דוד בשלשה ימי עמל קשים בעבודת הבניין!!! אך בני הזוג נימנו ביניהם וגמרו לזכות במצוה בהם חשובה זו, ומתוך התרגשות קדושה שחלפה בהם קבעו, כי שניהם יזכו בשכר מצווה זו שווה בשווה.

יהודים של פעם. **כעבור** שנים לא רבות, בשנת תש"ג, למגינת לב כל מכיריו, חלה ר' דוד ז"ל את חליו שממנו לא קם ונשמתו נסקה השמימה בנתיב העשן הדקיק שסימנו מחברותיו, כאשר הוא מותיר אחריו יתומים רכים בשנים שלא זכה להשיא אף לא אחד מהם.

על ידו (ב"ק כח/ב), והמכוננית הרי היא "כלי". אולם, אם האדנית שנפלה מוגדרת כ"אש", חייב בעליה לפצות את בעל הרכב על הנזק שנגרם לו.

מים שהזיקו וחייבים מדין "אש": לעומת זאת, סכסוך שכנים אחר הסתיים בהכרעה ברורה שעל המזיק לשלם. במקרה זה, שכן הדר בקומה הראשונה תבע את שכנו המתגורר מעליו לשלם על נזקים שנגרמו לו ממים שקלחו לביתו ממערכת האינסטלציה הלוקיה שהלה סירב לתקנה. כאשר הגיעו השניים לדין תורה, טען המזיק, כי אמנם המים נחשבים כממונו לאחר שעברו דרך מונה המים שלו. מכל מקום, מאחר שטבעם של המים שהם זורמים מכח עצמם, לדעת חלק מהראשונים הרי הם כ"בור" כפי שכותל שנפל מוגדר כ"בור", ולפיכך, הוא פטור מתשלום הנזקים של הכלים שניזוקו מהמים.

אולם, בית הדין הכריע, כי מאחר שהמים מוזרמים בצינורות בלחץ המשאבות של חברת מקורות, הרי ש"כח אחר" מעורב בהליכתם, ולפיכך, בשונה מכותל שנפל, המים מוגדרים כ"אש" והמזיק חייב לשלם לשכנו (עמק המשפט ח"ג סי' כ"ח).

דף ט/ב אבל שלהבת חייב

אפיית עוגות עם אבקת כביסה

מבואר בסוגייתנו, שאדם חייב על נזקים שעוללה אש שהוצתה על ידו, גם אם הוא מסרה לידי ילד שהובילה למקום אחר ושם היא הזיקה. הגמרא (יח/א) מוסיפה ואומרת, כי המבעיר חייב גם כאשר האש הועברה על ידי כלב, שכן, אחריותו על האש אינה פוסקת עד למסירתה להשגחה בידי בר דעת, וכך גם נפסק להלכה (שולחן ערוך חו"מ סי' ת"ח סעי' ז).

הלכה זו שימשה כבסיס לנידון הלכתי לגבי שני מקרים שאירעו לפני שנים רבות, אשר ממבט ראשון הם דומים להפליא, אך הפוסקים בחכמתם, הבחינו בהבדל דק ביניהם, וכך, האחד חוייב לשאת בתוצאות מעשיו, ואילו רעהו יצא זכאי.

שוחט שמכר בשר טרף: מעשה בשוחט ששחט בהמה בכפר נידח באלג'יר ומכר את בשרה ליהודי מקומי. לאחר מספר ימים, התברר שהשוחט לא בדק כראוי את הבהמה ובדיקת ראותיה העלתה, כי הבהמה טריפה ואסורה באכילה. עד שהתבררו הדברים, הספיק בעל הבהמה לחלק את הבשר לרעיו ולידידיו לרגל חג הפסח שמשמש ובא, וכאשר התגלתה התקלה, כבר היה הבשר מעורב בכל תבשילי החג שריחם הטוב, נדף למרחקים, אך, כמובן, היו אסורים באכילה. מיותר לציין, כי בצאת החג התייצבו יהודי הכפר בבית דינו של רבי יהודה בן יצחק עייאש [נפטר ה' תק"כ], ותבעו את השוחט לשלם להם על הנזקים שנגרמו להם בשל פשיעתו (שו"ת בית יהודה יו"ד סי' מ"ד, עיי"ש מה שפסק).

מקרה אחר, מוזר בהרבה, אירע, כאשר אשה טרחה ואפתה מספר רב של עוגות לקראת סעודת נישואין. והנה, כאשר העוגות הוצאו מן התנור נדף מהן ריח מוכר של ניקיון. התברר, שהמוכר נתן לאשה אבקת כביסה במקום אבקת אפיה... גם במקרה זה תבעו האשה ובני משפחתה את המוכר, שישלם עבור הדבש, הקמח ושאר החומרים ששימשו לאפיית העוגות שירדו לטמיון.

לכאורה, מקרים אלו זהים לחלוטין ונראה, כי אם מחייבים את השוחט לשלם על הנזקים שאירעו לאנשים שבישלו את הבשר, יש גם לחייב את המוכר בתשלום הנזק שאירע לאשה. אולם, המהרש"ם (ח"ה סי' י"א) שדן בנושא, העלה בסברתו כי יש לחלק בין המקרים, ובמקרים מעין המקרה הראשון, יתכן שהשוחט חייב על הנזקים, אך, במקרים הדומים למקרה של אבקת הכביסה, המזיק פטור מתשלום. שכן, האנשים שקיבלו את הבשר לאחר השחיטה, לא יכלו לדעת שהבשר אינו כשר. לפיכך, נחשב השוחט כמי שנתן אש לילד, וכפי שהנותן אש לילד חייב לשאת בתוצאות הנזקים שנגרמים על ידי אש זו, כך השוחט חייב לשאת בתוצאות הנזקים שנגרמו מחלוקת הבשר הטרף לאנשים.

לעומת זאת, איש אינו חולק על כך, שריחה של אבקת אפיה שונה לחלוטין מריחה של אבקת כביסה. לפיכך, אין להגדיר את האשה כילד שקיבל לידי אש, שהרי היה באפשרותה להבחין כי בידיה אבקת כביסה, ואין המוכר, אלא כאדם שמסר אש לאדם בר דעת, שאינו חייב על נזקים שנגרמו כתוצאה מאש זו [מן הראוי להדגיש שתי נקודות. א. כאשר השוחט או המוכר נתנו את הסחורה הפגומה **במיזד**, הם חייבים מדינא דגרמי. ב. דעת הנתביבות (רל"ד) ועוד אחרונים, שגם השוחט הנ"ל היה פטור כאשר היה שוגג].

דף ט/ב שור דרכיה לנתוקי

פיל אפריקני כמחיצה לסוכה

מבואר בסוגייתנו, שהמוסר שור שעלול להזיק לידי חרש או שוטה, חייב בנזקי הבהמה גם אם השור היה כבול בשלשלאות, שכן, "שור דרכיה לנתוקי". בביאור דברי הגמרא נחלקו רש"י ובעלי התוספות. לדעת רש"י (ד"ה שור), דרך בעלי החיים לנתק את עצמם משלשלאותיהם, ועל כן חובה

עצובים ונדכאים נאספו בחצר שכונת בתי נייטין תושבי האזור ומכרי המשפחה כדי ללוות את ר' דוד למנוחת עולמים. זעקותיהם קורעות הלב של היתומים והדודו בין הבתים שרוויים היו כבר בשכול ובכאב שביקרו לעיתים תכופות בבתי היישוב הישן. אותה עת עמלו בנות ישראל צדקניות לאסוף מאכלים לסעודת ההבראה עבור בני המשפחה.

מסע ההלוויה עמד לצאת והאלמנה הטריה ביקשה ללחוש מספר מילים אחרונות. "ר' דוד", אמרה בבכי כבוש, "אתה ודאי זוכר את השקים שקנינו כדי לקבור בהם את הגניזה. מפת לחמנו קיצצנו כדי לזכות במצווה. נכון. סיכמנו שנחלוק שווה בשווה בשכר המצווה. אבל אתה נפרדת מהעולם הזה בגיל כה צעיר. כבר אינך יכול להוסיף ולהרבות במצוות ובמעשים טובים כפי שודאי היית חפץ. ר' דוד, אני עוד נשארת כאן עם הילדים, יש עדיין בידי אפשרות לעשות מצוות נוספות. אני מוותרת על חלקי במצווה. שא עמך לגנזי מרומים את המצווה בשלמותה ותנוח בשלום על משכבך!!!"

אלו היו היהודים ה"פשוטים" של פעם. "יהודים" ברמ"ח אבריהם ובשם"ה גידיהם. אמונה חושית תמימה ומושלמת, שניווטה אותם בכל מהלך חייהם לפעולות ומעשים שכל השומעם נאפף בשאיפה להדבק במידותיהם ולהלך במשעול המוליך בדרך הראויה.

זכתה מרת נחמה בטלמן ע"ה להוסיף במצוות ובמעשים טובים, יובל שנים ויותר לאחר פטירת בעלה, נאספה לעולמה בשיבה טובה, כשהיא מותירה אחריה משפחה ענפה של תלמידי חכמים ומזכי הרבים.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 474 בני ברק, ספ: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף ד/ב צער וריפוי שבת ובושת

חכמה בגויים תאמין

כאשר אדם מזיק את חברו, עליו לשלם לו גם עבור הצער שנגרם לו בשל כך. רש"י בסוגייתנו (ד"ה צער) מבאר, כי כדי לשום את סכום המעות שעל המזיק להשליש לידי הניזק, בודקים, כמה כסף מוכן לשלם אדם שנידון לקציצת ידו על ידי המלך, כדי שיקצצוה על ידי סם ולא על ידי חרב, ואת ההפרש הזה על המזיק לשלם לניזק. בספר נשמת אברהם (חו"מ סי' ת"כ) מציין, כי מדברי רש"י אנו למדים דבר מעניין ביותר לגבי דרכי הרפואה בימים הקדומים. רש"י אומר: "אומדין כמה אדם העומד ידו ליקצץ על ידי חרב רוצה ליתן כדי **שיתקצץ לו על ידי סם** דלית ליה צער כולי האי".

דף ה/ב לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו

למי שייכת חברון?

סוגייתנו מזכירה את הציווי "לא תחמוד", האוסר על אדם לחמוד חפץ של רעהו ולהפציר בו כי ימכור לו את החפץ. לדעת ראשונים רבים, איסור לא תחמוד תקף גם כאשר החומד משלם לבעל החפץ תמורתו [ראה בהרחבה בגוף הגליון]. לכאורה יש להבין כיצד אברהם אבינו, שכידוע קיים ליתן כל התורה כולה, חמד את מערת המכפלה, ושלא שליחים לעפרון כדי שיפצירו בו להסכים למכור את המערה, וכי לא חשש לאיסור זה?

השיב האדמו"ר מגור זצ"ל, שאברהם אבינו לא חמד את המקום, שהרי הארץ ניתנה לו על ידי השי"ת, וכבר שלו היתה. אלא שחפץ אברהם אבינו בקניין לעין כל, כדי שלא יערערו על כך בעתיד (ליקוטי יהודא בראשית כג/ח).

על בעל השור להמנע ממסירתו לידי קטן שאינו מסוגל להשתלט על השור לכשישתחרר. לעומת זאת, לדעת בעלי התוספות (ד"ה שור), אדם אינו צריך לחשוש שמא שורו ינתק עצמו מכבליו. אלא כאשר הוא מוסר את השור לידי שוטה או קטן, עליו לחשוש שהם יסייעו לשור להשתחרר מכבליו. למחלוקת זו, השלכה הלכתית מעניינת להלכות סוכה, כפי שיבואר להלן.

הטור (או"ח סי' תר"ל) פוסק בשם רבינו פרץ, שאין לקשור יריעות וסדינים כמחיצות לסוכה, שכן קשריהם עלולים להתרופף במשך ימי החג ובעל הסוכה שלא יבחין בכך, יישב בסוכה שדפנותיה רעועות ואינן ראויות לשמש כדפנות לסוכה. והנה, לאחר מכן מוסיף הטור ופוסק, כי מותר לקשור היטב בעל חיים כדי שישמש מחיצה ודופן לסוכה. ה"ט"ז, שסבר כדעת רש"י בסוגייתנו, שבעלי חיים עשויים לנתק עצמם מכבליהם, הקשה על הטור מדוע רשאי אדם להשתמש בבעל חי כדופן לסוכה, הרי הוא עלול להשתחרר מכבליו. וכפי שאין להשתמש בסדינים כדפנות לסוכה, משום שהם עלולים להשתחרר, גם היה על הטור לפסוק שיש להמנע משימוש בבעלי חיים כדופן לסוכה. על כן מחדש ה"ט"ז שכוונת הטור היא, שאין לעשות את כל דפנות הסוכה מסדינים, שמא הם ינתקו, אך במחיצה אחת לא חששו, ואמנם, גם בבעלי חיים אין להשתמש אלא לצורך מחיצה אחת (עי' ערוך השולחן סעי' ל"ב, ל"ג שפי' כן בדעת ה"ט"ז).

אולם, האליה רבה (שם) מערער על מסקנת ה"ט"ז, כשטענת בעלי התוספות בפיו. לדבריו, בעלי החיים אינם מתנתקים מעצמם, ועל כן, אין כל חשש לקשור בעלי חיים כדפנות לסוכה מכל צדדיה [ועיי"ש חילוק נוסף].

דף ט/ב בהידור מצוה עד שלישי

תשלום על קולו היפה של החזן

מבואר בסוגייתנו, שמצווה על האדם לפזר מממונו כדי להדר במצוות, שנאמר (שמות טו/ב) "זה א-לי ואנוהו" (רש"י ד"ה בהידור). הגמרא קובעת, שלהידור מצווה אין חובה להוסיף סכום העולה על שליש מן הסכום הדרוש לקיום המצווה. וכגון, אם אתרוג כשר לברכה, הזול ביותר, עולה 20 ש"ח, רכישת אתרוג בשליש ממון מעבר לסכום זה, הרי היא נחשבת כהידור מצווה. בעלי התוספות (ד"ה עד שליש במצוה) מבארים, כי באתרוג החיוב אינו להוסיף שליש כדי לרכוש אתרוג נאה יותר, אלא כדי לרכוש אתרוג גדול יותר מן השיעור המצומצם שבו ניתן לקיים את המצווה [עיי' מג"א שכתב כי דברי התוס' אמורים לגבי אתרוג בלבד].

מדוע דווקא שלישי? שיעור זה של שליש סכום ולא שיעור אחר, לדברי המהרש"א בסוגייתנו למדו חז"ל מן הלולב של ארבעת המינים שיש להגביהו בשיעור של שליש מעל ההדס כדי שיהיה הלולב מהודר על פני ההדס. הרי לנו, כי הידור מצווה משמעו תוספת של שליש.

השלהבת, השמן והפתילה: גם המהר"ל מפראג (בספרו נתיבות עולם נתיב התורה פ' י"ח) מתייחס לנושא זה ואומר, כי כידוע, מצוות ה' נמשלו לאור, כמאמר הפסוק (משלי ו/כג) "כי נר מצוה ותורה אור". והנה, ה"אור" שהוא השלהבת, מהווה אחד מבין שלושת מרכיביו של הנר, שהם-השמן הפתילה והשלהבת. על כן, הידור המצווה, שהוא התוספת למצווה, נקבע כתוספת עבור החלק הרוחני של המצווה, הלא הוא האור, שחלקו בנר הוא שליש.

מכל מקום, לכל הדעות, הלכה זו של "הידור במצוות" אינה נוהגת אלא במי שהפרוטה מצוייה בכיסו, אולם, מי שאין לו כדי צרכי מחייתו השוטפת, אינו חייב להוסיף שליש עבור הידור מצווה (ביה"ל שם). כך גם פסק הרשב"א בנוגע לשאלה מעניינת שהופנתה אליו על ידי בני קהילה, שחלק מחבריה היו עשירים וחלקם עניים.

מימון משכורתו של החזן: נהגו בעבר, ובקהילות מסוימות גם כיום, לשכור "בעל תפילה" קבוע שעמד לרשות הקהילה. לפני מאות שנים התגלעה מחלוקת באחת הקהילות כיצד לחלק את נטל המשכורת בין בני הקהילה. היו שצידדו, כי כל ראש בית אב ישלם לפי מספר נפשות ביתו שחייבות בתפילה, והיו שטענו כי יש להשית את התשלום על כל אדם לפי יכולתו הכלכלית. הרשב"א (ש"ת ח"ה סי' ט"ו) השיב להם, כי נטל המשכורת מוטל על כל בני הקהילה בשווה, שהרי תפקידו של בעל התפילה הוא להוציא את הרבים ידי חובתם. ולפיכך, על כל ראש בית אב להשתתף בעול הכספי כמספר נפשות ביתו. אולם, אם מוסיפים לבעל התפילה תשלום מיוחד עקב קולו הערב, אין לחייב את העניים בתוספת תשלום זו, שהרי רק אדם שיש בידו די ממון חייב בהידור מצווה, שנאמר (משלי ג/ט) "כבד את ה' מהונך", משמע, שרק אם יש לאדם ממון, עליו להדר במצוות (להלכה עיי' שולחן ערוך או"ח סי' נ"ג סעי' כ"ג, מגן אברהם שם ס"ק כ"ז ובמשנה ברורה שם ס"ק ס"ז).

דף ה/ב בלא דמי משמע להו

הצלת הגנב

בעלי התוספות (ד"ה בלא דמי) מבארים שהגזול חפץ עובר על שני איסורים מן התורה, הן על לא תגזול והן על לא תחמוד. בקשר לכך, סיפר פעם הגרי"ז מבריסק זצ"ל לתלמידו את העובדה הבאה: אחד מגדולי ישראל בדור הקודם ישב בביתו והגה בתורה. לפתע עלו רחשים קלים מאחד החדרים. בדיקה קצרה העלתה כי גנב חדר אל הבית והוא עומד לגנוב חפצים יקרי ערך. זקן וחלוש היה בעל הבית, ובדעתו אף לא עלתה אפשרות כל שהיא למנוע את הגניבה. לפיכך, עמד וזעק במלא גרונו: "הפקר! הפקר!", כדי להציל את הגנב מאיסור. הרב מבריסק זצ"ל הוסיף, כי אותו גאון ביקש להציל את הגנב משני איסורים גם יחד. שהרי לו לא היה מפקיר את חפציו אלא היה מזכה אותם לגנב, היה הגנב ניצל מאיסור לא תגזול, אך איסור לא תחמוד עדיין היה רובץ עליו... (הובא בהקדמה לספר ענפי ארז - בשם אביו, שהיה התלמיד של בעל הסיפור).

עולים על רכבת הלימוד

מצטרפים לאלפי הלומדים קטעי גמרא, משנה והלכה מדי יום ביומו, בכל זמן ובכל מקום. זוהי ההזדמנות לקבוע 'עיתים לתורה'. לומדים כמה דקות וחוכים בסיפוק רוחני עצום!

חודש ראשון התנסות חינם *קבע עיתים ללימוד <3029 נכשיו*

לעילוי נשמת הר"ר **יעקב לנגה** ז"ל ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע כ"ח חשוון תשפ"א **תנוצבה**

לעילוי נשמת הר"ר **מאיר וסרצוג** ז"ל ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע כ' בחשוון תשל"ט **תנוצבה** הונצח ע"י המשפחה שיחיו